

דבר המערכת, חורף תשפ"ב

<https://doi.org/10.54301/OPMZ6777>

גיליון 16 של כתב העת החצי־שנתי **לקסיקיי** מתאפיין בשיתופי פעולה. ארבעה מתוך שבעת מאמריו נכתבו בידי צוותים החוקרים יחד. המאמרים, כמקובל ב**לקסיקיי** הם, כידוע, ערכים לקסיקליים המאירים סוגיות שונות בחינוך ובהוראה, נִהְגוּ מתוך התייחסות למציאות החברתית והחינוכית.

מאמרה של אפרת דוידוב, דוקטורנטית במחלקה לפילוסופיה באוניברסיטת בר אילן, עוסק בתת־סוגה ספרותית ייחודית – אוטופיה חינוכית. אוטופיות נכתבות לרוב בתקופות של משבר, כשחברות ותרבויות ניצבות מול צומת דרכים ומנסות למפות את היתרונות ואת החסרונות שלפניהן. אוטופיה מטבעה מציגה אידיאל, אך היא דורשת מקוראיה לבחון אותו בשים לב, כיוון שלא תמיד בחירה באידיאל היא עצמה הבחירה האידיאלית. דוידוב סוקרת כמה אוטופיות חינוכיות מובילות, קלסיות ומודרניות, בעיקר בציר רוסו־קורצ'אק, וחותרת בעצה "אם ברצוננו ליצור שינוי מיטיב בעולם, כדאי להתייחס אל האוטופיה לא כיעד שאליו יש לשאוף, ושעשוי להנכיח בחריפות את הפער הבלתי ניתן לגישור בין האידיאל למציאות, אלא כנקודה שממנה יוצאים אל הדרך".

המאמר השני בגיליון שלפנינו עוסק בשימוש בסימולציות בחינוך. המחברת שלו אורנה לוי ממכללת אחווה היא ראש מרכז הסימולציה – נוסף לתפקידה האחרים. ממקום זה מאירה לוי את אחד התחומים ה'חמים' ביותר בהכשרה של מורים לעתיד ובשיפור המיומנויות, האורניויות והקשיבות (מיינדפולנס) של המורים ושל אנשי החינוך. לוי מספרת על המעבר של הסימולציה, כלומר ההדמיה של מצבים שונים ותרגול ההתנהלות בהם בסביבה מבוקרת אך מציאותית, מעולם הרפואה אל עולם החינוך וההוראה. אולם מעבר להתרמה של המתכשרים להוראה ולצוותי ההוראה – לסימולציות בחינוך גם יתרונות נוספים, למשל במחקר ובהערכה, כפי שמלמד הערך שחיברה לוי.

המאמר השלישי בגיליון נכתב בידי שתי מרצות ממכללת הרצוג: דינה פריד ושירה רוזנברג, והוא עוסק בשילוב של מגוון דרכי הוראה-למידה חדשניות בהשכלה הגבוהה. חלק נכבד מהערך שלהן עוסק בתופעה שמדוברת רבות בתקופה זו – למידה היברידית או למידה מעורבת – ובה עסקנו בגיליונו הקודם, אך מכיוון שונה. פריד ורוזנברג, הבאות מתחום החינוך המיוחד ומתעניינות בתהליכי למידה ולא בצורות הוראה, מרחיבות בערך שלהן את היבטי הקישוריות הנבנים אצל הלומד ואת האופן שבו ניתן להפוך למידה מרחוק לשקולה ללמידה פנים אל פנים בהתאם לקריטריונים של קישוריות של ידע. אך לא פחות חשובה מאלה היא המעורבות הרגשית שמפתחים הלומדים בלמידה היברידית מאוזנת.

המאמר הרביעי בגיליון עוסק בפרדוקס שנוצר בין תקינה (סטנדרטיזציה) שמהותה אחידות בזכויות ובמשאבים לתלמידים לבין יישומה באופן אחיד, דבר המוביל לחוסר אחידות משום שהוא אינו לוקח בחשבון הבדלים מהותיים בין קבוצות תלמידים שונות. על המאמר חתומים סמדר בן אשר, פסיכולוגית החוקרת מצבי לחץ (והעורכת הקודמת של **לקסיקיי**), אלדד שידלובסקי, מהחוג לכלכלה באוניברסיטת בר אילן (וראש אגף כלכלה ומחקר במשרד האוצר לשעבר) וישראל שורק, חבר סגל מכון מנדל. המחברים תוקפים את הסוגיה החברתית־מוסרית מתחומי הידע והמומחיות שלהם במאמר שהוא מעבר לערך לקסיקלי בנושא תחום, כיוון שהוא נכון לכל איש חינוך בכל רמות המערכת החינוכית – מהרמה הבית ספרית ועד לרמה הלאומית, והוא נושא את המסר של אנושיות ומוסריות בחלוקת המשאבים.

המאמר החמישי, שמצא את מקומו לאחר המאמר הקודם רק כי התקבל לפרסום אחריו, עוסק באומץ מוסרי, ובכך הוא משלים את המאמר שקדם לו ככפפה העוטפת בקלות יד פרוסה לקראתה. את הערך על אומץ מוסרי – הכרוך בשלושה גורמים: סכנות, עקרונות ותעוזה – חיברו שני חוקרים המרבים בשיתופי פעולה מחקריים ועוסקים רבות בתחום האומץ המוסרי – רוני רינגולד ולאה ברץ, אף הם ממכללת אחווה. רינגולד וברץ בוחנים את המקומות שבהם נדרש אומץ מוסרי בשדה החינוכי וחותרים את מאמרם בטענה כי "אומץ מוסרי הוא מידה טובה של כוח רצון והוא פועל כחומר משמר של שאר המידות הטובות" וכבסיס של איש חינוך מוסרי.

גם המאמר השישי בגיליון עוסק באידיאל ובהנהגה חברתית-חינוכית, אך הוא מתמקד באופן שבו אידיאל הופך לממשות. מאמר זה שכתבה הילה כהן מהמכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי, מגדיר מהי יזמות חברתית בהקשר החינוכי. יזמים חברתיים מאופיינים באהבת דעת וסקרנות אינטלקטואלית והם מונעים על ידי רצון לשינוי ואף עומדים בראשו. לפי כהן הקניית מיומנויות של יזמות חברתית היא הקנייה של מיומנויות נדרשות בחינוך של המאה העשרים ואחת, אך אחת המכשלות העיקריות העומדת בדרכן היא מכשלת התקינה (הסטנדרטיזציה) שבה עוסק המאמר הרביעי בגיליון זה. כהן גורסת כי אחד הפתרונות החשובים לסתירה שבין הצורך לעודד יזמות חברתית לבין חסימתה קשור בטיפול מערכת חינוכית אקטיבית.

המאמר השביעי והאחרון בגיליון זה שכתבו יחד אפרת לוצאטו ממכללת ליונסקי ומיה שלום ממכללת בית ברל, עוסק בניירי-מיתוסים. שתיהן שותפות בצוות המנהל של תוכנית ניירי-פדגוגיה יישומית במכון מופ"ת. ניירי-מיתוסים - סוג של אמונות שווא - קשורים גם לתהליכי הוראה ולמידה. המונח אומנם נטבע לאחר מקרים של התפשטות רעיונות מדעיים כוזבים בתחום הרפואה, אך הוא משמש כיום בתחום ההוראה והלמידה. לוצאטו ושלום מציגות מבחר של ניירי-מיתוסים הקשורים ללמידה (כמו מידת השימוש במוח או מתי ואיך עדיף ללמוד) ואת האופן שבו הם מזיקים לתהליכי למידה. במאמרן הן סוקרות את התפשטותם ואחיזתם השגויה של ניירי-מיתוסים מתחום החינוך אצל העוסקים בחינוך ואת הדרכים שמאפשרות להתמודד עם אמונות שווא אלה, כלומר באמצעות הניירי-פדגוגיה היישומית.

תודה לכל השותפים בהפקת הגיליון. תודה גם לכם, אתם שמעיינים בו וכבר חושבים על הערך הבא שימלא את החסר. קול קורא לערכים והנחיות לכותבים תמצאו בסוף הגיליון. כל ערכי **לקסי-קיי** שפורסמו מופיעים במנחון שבאתר כתב העת.

ערגה הלר

העורכת הראשית, **לקסי-קיי**